

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY
BRNO

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1989

BRNO 1993

brechen, der im Mörtel eingegossenen Steine, Anhand der festgestellten Fundumstände kann man folgern, daß die Umlaufsbank, als eine völlig vereinzelt Form einer Galerie, ihrem Zweck bis zur Zeit diente, in der die Rotunde im Jahre 1550 aus der kirchlichen Verwaltung in das Eigentum der Stadt überging. Die darauffolgenden Bauherrichtungen, irgendwann am Umbruch des 16.-17. Jahrhunderts führten zu ihrem Abhacken und zur Legung eines neuen gegossenen Fußbodens, mit welchem ihr Rest gänzlich überdeckt worden war.

Nur im Südteil des Schiffes unter dem Fußboden, füllte eine mäßige Felsdepression eine erdige Aufschüttung aus, die beim Baufundament eine Mächtigkeit von 30 cm erreichte. Sie gewährte den einzigen reicheren Fundkomplex von der ganzen Grabung, den man verlässlich in das 11.-12. Jh. einreihen kann. Nach der Reinigung des Felsliegenden blieben auf dieser Oberfläche kleinere Schollen von vergossenem, sehr feinem Kalkmörtel erhalten. Die eine bildete ebenfalls den scharfen Rand eines Pfostengrübchens. Es konnte somit beweisbar seinen direkten Zusammenhang mit einem stehenden Gerüst belegen. Auch die überwiegende Mehrzahl von allen weiteren Pfostengrübchen, die in den Felsen gehauen waren, kann man mit der Konstruktion eines Gerüsts beim Aufbau, Umbau (Gewölbeerrichtung) und auch beim Ausmalen der Rotunde verbinden. Zu wichtigen Feststellungen der letzten Grabung gehörte auch die Erfassung einer typischen romanischen Mörtelabschneidung, die aus den Gemäuerfugen herausgetreten war, die man an einigen Stellen des bloßgelegten Rotundenfundamentes belegen konnte.

Die durchgeführte archäologische Grabung bestätigte, daß die Znojmoer Rotunde ein aus dem 11. Jahrhundert stammender romanischer Bau ist. Ihre sekundäre Bauherrichtung gemeinsam mit dem Ausmalen läßt sich mit dem Jahr 1134 in Verbindung bringen, zu welchem sich der Inhalt der Inschrift bezieht, die in dem Wandbewurf im westlichen Schiffsteil eingeritzt ist. Ein ganz untypisches und funktionell besonderes Interieurclement stellt die steinerne Umlaufsbank vor. Sie hat keine Entsprechungen in anderen Zentralbauten des 11.-12. Jhs. im mitteleuropäischen Raum. In der Burgkapelle eines bedeutsamen Machtzentrums unter den Wandgemälden der Přemyslidenfürsten, konnte sie jedoch, als Form einer Galerie, volle Begründung finden.

POKRAČOVÁNÍ ARCHEOLOGICKÉHO VÝZKUMU V BLÍZKOSTI ROTUNDY SV. KATEŘINY NA ZNOJEMSKÉM HRADĚ (okr. Znojmo)

Bohuslav K l í m a jr., AÚ ČSAV Brno

Po úspěšném zakončení archeologického šetření uvnitř rotundy přistoupili v červenci a srpnu pracovníci AÚ ČSAV v Brně k dalšímu pokračování terénního výzkumu na rozlehlém vyhlídkovém prostranství v blízkosti románské hradní kaple. Navázali na odkryvné práce předchozí sezóny (viz zpráva za rok 1988). Výzkum zde probíhal současně s rozsáhlou zjišťovací a záchraňovací akcí na Hradišti sv. Hypolita. Výsledky terénních prací u rotundy lze shrnout do několika celků:

1. Novou sondou pod dlažbou suterénní části zděné budovy byla znovu ověřena místní stratigrafie a současně se získal hodnotný keramický soubor, který dovolil upřesnit vznik stavby do období 2. pol. 13.- pol. 14. století. Její zánik byl již dříve kladen do průběhu 17. století.

2. Podzemní chodba tesaná ve skále, která vychází ze zděné budovy, stála rovněž v centru naší pozornosti. V průběhu celého roku se uskutečňovaly nárazové akce, jež měly za úkol postupně uvolňovat její zavalené části. Došlo také k proražení několika zazdění, pocházejících patrně z různých období. Z chodby se vyvezlo množství zeminy. Práce však, vzhledem ke značné náročnosti, pokračovaly hodně pomalu. Získané nálezy byly velmi různorodé. Objevily se drobné zlomky pravěké keramiky, ale nejvíce nálezů patřilo středověkému až téměř současnému období (od 11. - poč. 20. století). K nejmladším předmětům se řadila např. část skleněné pивní láhve s plasticky vystupujícím letopočtem 1902. Tento, ale i ostatní podobné nálezy dokládají, že alespoň část chodeb byla ještě na začátku našeho století přístupná. Veškerý zde získaný nálezový materiál byl soustřeďován v JM muzeu ve Znojmě.
3. Nejzajímavějším prošetřovaným prostorem byla ta část výzkumu která se přibližovala ke stávající hradbě. Ve značně ztížených podmínkách se zvolna skrývala plocha jižně od středověké komunikace, kde jsme již v předchozí sezóně narazili na zbytky mohutného kamenného zdiva. Vnější stěna až 120 cm mocné kamenné zdi byla postupně odkryta až na skalnaté podloží. Podařilo se v ní zřetelně rozpoznat tři stavební fáze časově vymezené 11.-13. stoletím. Spodní hrubé zdivo bylo stavěno z velkých, nepravidelných bloků na žlutý jíl. Opíralo se o skálu a vystupovalo do výše přibližně 40-50 cm. Spodní kameny částečně překrývala další mocná kamenná zeď, která dodržovala směr předchozí. Její velké, opět značně nepravidelné kameny v ní byly také vázány jílem a místy jen hlínou. Dochovalá výška se pohybovala v rozmezí 180-230 cm. Celou nálezovou situaci na vrcholu dochovalé hradby překrývala potom již jen zřícená kra kamenů. V západní části na stojící zeď kolmo navazovalo výrazné nároží, jehož základ však nesaahal až na svažitě skalnaté podloží, ale stál v mladohradištní vrstvě. Na opačném, východním okraji obnažené zdi rovněž vystupovalo kamenné nároží. To mělo zcela odlišný charakter a starší zeď výrazně porušovalo. Kolmo do ní vnikalo a v půdorysu mělo spíše charakter opěrného pilíře, otevřeného v týlu a zaplněného hlínou a kameny. Vně lícované zdivo bylo vybudováno z různě velkých, pečlivě uložených lomových kamenů, vázaných kvalitní vápennou maltou.

Ještě v závěru výzkumné sezóny se na základě doporučení odborné komise otevřela plošně omezená sonda, která částečně odkryla prostor mezi popsanou kamennou zdí a dnes stojící hradbou. Po probrání navážkových vrstev jsme v hloubce přibližně 4 metry narazili na souvislou kru zborceného kamení se silně propálenými kusy zeminy. V tomto stádiu se sezóna r.1989 zakončila a to s předpokladem, že další výzkum v roce 1990 konečně objasní charakter, původ, vzájemné vztahy, význam i datování všech kamenných zdí a destrukcí. Právě v místech dalšího plánovaného výzkumu by se mohla zachytit původní břetislavská hradba z 11. století.

Fortsetzung der archäologischen Untersuchungen in der Nähe der Rotunde der Hl. Katharina auf der Znojmoer Burg (Bez. Znojmo). Nach Beendigung der Grabungen in der Rotunde der Hl. Katharina setzten die Mitglieder des AÚ ČSAV in den Ferienmonaten des J. 1989 in den umfangreichen Terrainarbeiten in der Nähe dieser romanischen Burgkapelle fort. Die Aufmerksamkeit konzentrierten sie auf die Lösung von drei Hauptaufgaben: 1/ Mit einer neuen Sonde unter dem Pflaster des Souterrainteiltes des gemauerten Gebäu-

des wurde die lokale Stratigraphie beglaubigt und gleichzeitig keramisches Material gewonnen, das erlaubte die Entstehung des Baues in die Zeit von der 2. Hälfte des 13. - Hälfte des 14. Jhs. zu präzisieren. 2/ Ferner verfolgte man den im Felsen eingehauenen Gang, der im oben angeführten Gebäude mündete. Zeitweise hat man diesen ausgeräumt und einige gemauerte Zwischenwände durchbrochen. Die gewonnenen Funde belegen die Verwendung, mindestens einiger Gangteile, noch am Umbruch dieses Jahrhunderts. 3/ Der interessanteste untersuchte Raum war jedoch der Grabungsteil, der sich am nächsten der bestehenden Wallmauer befand. Hier stieß man bereits in der vorherigen Saison auf den Rand einer mächtigen, bis 120 cm breiten Steinmauer. Nach ihrer kompletten Präparierung und dem Aushub der Aufschüttung vor ihrer Stirnwand bis zum felsigen Liegenden, konnten ihre drei verschiedenen Bauphasen unterschieden werden, die bis zum 13. Jh. verlaufen mußten. Die älteste, nur bis zu einer Höhe von etwa 50 cm erhaltene Wand, war aus großen Steinblöcken errichtet worden; die Fugen waren mit Tegel ausgefüllt. Diese Mauer überdeckte eine ähnliche steinerne Wand von fast übereinstimmendem Verlauf und Orientierung und ähnlichem Baumaterial, mit Tegel und Lehm ausgefüllten Spalten. Sie erreichte eine Höhe von 180-230 cm. Die gesamte Situation am Gipfel des erhaltenen Walles überdeckte eine eingestürzte Steinscholle. Im Westteil knüpfte senkrecht an die bestehende Wand eine ausdrucksvolle Ecke, deren Fundament sich in einer jungburgwallzeitlichen Schicht befand. Auf dem entgegengesetzten, östlichen Rand der bloßgelegten Mauer, trat ebenfalls eine steinerne Ecke hervor. Diese hatte jedoch einen ganz unterschiedlichen Charakter und störte die Wand. Sie drang in die Wand ein und im Grundriß hatte sie eher den Charakter eines Stützpfilers, der im Makke offen und mit Lehm und mit der alten Steinmauer ausgefüllt war. Das außen geglättete Gemäuer der Ecke war aus verschiedenen großen, sorgfältig eingelegten Steinen errichtet, die mit qualitativem Kalkmörtel verbunden waren. Noch im Abschluß der Grabungssaison wurde eine flächlich begrenzte Sonde ausgehoben, die teilweise den Raum zwischen der beschriebenen Steinmauer und dem heute stehenden Wall abdeckte. Nach der Abnahme der Aufschüttungsschichten stieß man in einer Tiefe von ungefähr 4 Meter auf eine zusammenhängende Scholle von eingestürztem Steingemäuer mit stark durchglühten Stücken von Erdreich. In diesem Stadium haben wir die Saison des J. 1989 beendet und dies mit der Voraussetzung, daß die weitere Grabung im J. 1990 endlich schon den Charakter, Ursprung, gegenseitige Beziehungen, Bedeutung sowie Datierung aller Bauten, Mauern und Destruktionen klären wird. Gerade an Stellen der geplanten Ausgrabung (durch Erweiterung und Vertiefung der beschriebenen Sonde), könnte der ursprüngliche Břetislaver Wall aus dem 11. Jh. erfaßt werden.

DIE ARCHÄOLOGISCHE ERFORSCHUNG DER BURG ROKŠTEJN IM JAHRE 1989 (Kat. Geb. Panská Lhota, Bez. Jihlava)

Zdeněk M ě ř í n s k ý , Moravské zemské muzeum, Brno

Die neunte Saison der archäologischen Grabung auf der Burg Rokštejn wurde am 1. Juli 1989 eröffnet und mit den Abdeckungen in den drei Abschnitten des Burgareales fortgesetzt. Beendet wurde die Erforschung des Umlaufgemäuers des Palastes der oberen Burg in den Quadraten 5/15, 6/15 und 7/15, wo wichtige Erkenntnisse

PREHLED VÝZKUMŮ 1989

BRNO 1993

- Vydává: Archeologický ústav AV ČR, Brno, Koliště 17/19
- Odpovědný redaktor: Dr. J. Tejral
- Redaktoři: Dr. Z. Himmelová, Dr. J. Stuchliková
- Překlady: Dr. R. Tichý, E. Tichá
- Kresby: A. Krechlerová
- Titulní list: nákončí v anglokarolinském stylu z Brna-Líšně, měř. 2 : 1
- Tisk: Tiskárna Gloria, Rosice u Brna
- Evidenční číslo: ÚVTEI - 73332
- Náklad: 450 ks — neprodejné
- Vydáno jako rukopis